

Casus Wetenschappelijke Integriteit

2024

Beperking academische vrijheid promovendus

Universiteit Utrecht

1 Onderwerp: beperking academische vrijheid promovendus

2 Korte omschrijving onderwerp van de klacht

Kern van de klacht is dat beklagde als hoofdaanvrager/leider van het programma, waarvan het promotieonderzoek van klager onderdeel uitmaakte, heeft aangestuurd op een overeenkomst (mutual agreement) tussen klager en diens promotor, waardoor de academische vrijheid van klager is beperkt.

3 Advies van de Commissie Wetenschappelijke Integriteit Universiteit Utrecht

betreffende een klacht van [naam] (klager)
over [naam] (beklaagde)

3.1 De procedure

Op 9 februari 2024 heeft klager per e-mail een klacht ingediend over beklagde. De e-mail is gericht aan de rector, die namens het College van Bestuur (CvB) aan de Commissie wetenschappelijke Integriteit (CWI) heeft verzocht om de klacht te beoordelen.

Voor de beoordeling van de klacht is een commissie gevormd, bestaande uit [naam] (voorzitter), [naam] en [naam] (de commissie).

De commissie heeft de klacht behandeld met toepassing van de Klachtenregeling Wetenschappelijke Integriteit Universiteit Utrecht 2023 (verder: de Klachtenregeling). De gedragingen die het onderwerp zijn van de klacht vonden plaats in juni 2017, vóór de inwerkingtreding van de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (hierna: "NGWI 2018"). Om die reden is op deze gedragingen de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening, laatstelijk herzien in 2014 (hierna: "NGW 2014") van toepassing.

Op 13 maart 2024 heeft klager op verzoek van de commissie een nadere onderbouwing toegestuurd, waarna de commissie de klacht ontvankelijk heeft verklaard en aan beklagde om een schriftelijke reactie heeft gevraagd. Op 11 april 2024 heeft de commissie de schriftelijke reactie van beklagde ontvangen. Op 22 april 2024 hebben partijen de uitnodiging voor de hoorzitting ontvangen, met alle stukken. Klager heeft op dezelfde datum een schriftelijke reactie toegestuurd aan de commissie op het schriftelijke verweer van

beklaagde, waarna beklagde op 23 april 2024 door de commissie in de gelegenheid is gesteld om daarop te reageren.

Op 29 april 2024 heeft de commissie de schriftelijke reactie van beklagde ontvangen. Op 2 mei 2024 is deze reactie toegestuurd aan klager. Op 13 mei 2024 vond de hoorzitting plaats, waarvan een zakelijk verslag is gemaakt dat alvorens dit definitief vast te stellen ter controle op feitelijke onjuistheden is toegestuurd aan partijen.

3.2 De klacht

In de klacht en tijdens de hoorzitting heeft klager – samengevat – het volgende naar voren gebracht. Voor de algemene context van zijn klacht verwijst klager naar LOWI-advies nr. 2023-17, met name de randnummers 4, 9 en 26 t/m 28. Kort samengevat overweegt het LOWI in dat advies dat de promotor zonder voldoende rechtvaardiging door middel van een mutual agreement aan klager heeft verboden om kritiek te geven op de promotor en diens onderzoek en klager in zoverre in zijn academische vrijheid heeft beperkt. Gegeven de machtspositie die de promotor ten opzichte van klager had, is het LOWI van oordeel dat de promotor daardoor de uitwerkingen 1.7, 1.8 en 4.1 van de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening 2014 (NGW 2014) niet heeft nageleefd en dat dit moet worden gekwalificeerd als een schending van de wetenschappelijke integriteit. Volgens klager heeft beklagde, in zijn hoedanigheid van hoofdaanvrager van de [naam]-beurs waar klager als promovendus onder viel, een sturende rol gehad bij de totstandkoming van de hiervoor genoemde mutual agreement. Dit blijkt volgens klager uit een mail van [datum] van beklagde, gericht aan klager, diens promotor en nog twee betrokkenen. Deze mail volgde op een gesprek dat eerder die dag op initiatief van klager tussen hem en beklagde plaatsvond over de ontstane problemen tussen klager en diens promotor. Klager wijst met name op de volgende passage die beklagde over hem in de mail heeft opgenomen: "[tekst]". Klager was verrast door de inhoud van deze mail, omdat dit volgens hem niet zo is besproken bij het gesprek met beklagde. Klager stelt dat beklagde, door op deze wijze aan te sturen op de mutual agreement, het vertrouwen van de samenleving in de wetenschap en bovendien de kwaliteit van de wetenschap op het spel heeft gezet, omdat klager vanwege de opgelegde beperkingen niet eerder dan na zijn promotie een aantal kritisch artikelen heeft kunnen publiceren. Klager twijfelt niet aan de goede intenties waarmee beklagde destijds heeft gehandeld, vanuit een verantwoordelijkheidsgevoel om een oplossing te vinden voor de ontstane problemen tussen klager en diens promotor. Wel wil klager de erkenning krijgen dat deze manier van handelen verkeerd was, om herhaling hiervan in de toekomst te voorkomen. Klager wijst er verder op dat er geen bewijs is geleverd voor het door beklagde genoemde problematisch gedrag dat hij zou hebben vertoond, ook niet nadat hij er nadrukkelijk om heeft gevraagd. Tot slot stelt klager dat beklagde de geheimhouding van deze klachtenprocedure heeft geschonden door – in ieder geval - met de promotor te praten over de onderhavige klacht. Dit blijkt uit het feit dat beklagde beschikt over de tekst van de mutual agreement.

3.3 Het verweer

Beklaagde heeft zowel schriftelijk als tijdens de hoorzitting gereageerd op de klacht en heeft daarbij – samengevat – het volgende naar voren gebracht.

Volgens beklagde heeft hij een bemiddelingspoging gedaan in een geschil tussen klager en diens promotor. Het gesprek tussen klager en beklagde daarover vond plaats op [datum]. Beklaagde was door de promotor op de hoogte gesteld van het conflict en over het – in de ogen van de promotor – onaanvaardbare gedrag van klager in de groep. Dit bestond volgens de promotor uit een uitermate fanatieke, onbeleefde en zelfs agressieve houding in gesprekken met groepsleden (van het Instituut voor [naam]), ook achter de rug van de promotor, wat leidde tot een slechte sfeer binnen de groep.

Beklaagde stelt dat hij buiten het geschil stond; hij had geen hiërarchische verhouding met klager of diens promotor en hij behoort niet tot het Instituut voor [naam]. Vanuit [naam] werk was er wel samenwerking met de [naam]groep van de promotor en daarnaast was beklagde leider van het toenmalige [naam]-programma waarbinnen het onderzoek van klager plaatsvond, maar beklagde was voor het grootste gedeelte niet inhoudelijk betrokken bij het onderzoek van klager. Beklaagde stelt dat hij in die hoedanigheid zijn verantwoordelijkheid nam om te bemiddelen tussen beide partijen. Juist door “het ontbreken van een hiërarchische verhouding en vanwege zijn diplomatische gaven en ervaring” meende beklagde dat hij geschikt was om in het conflict te bemiddelen.

Volgens beklagde verliep het gesprek van [datum] goed. Klager deed zijn verhaal en dat kwam - op onderdelen - inhoudelijk overeen met dat van diens promotor. Over het gedrag lagen de visies volgens beklagde uiteen, beide partijen zagen zichzelf eerder als slachtoffer dan als actor binnen het conflict. Een pragmatische houding, met beperking van de schade voor klager en de groep, leek beklagde de beste oplossing, ook om te voorkomen dat het proefschrift van klager in het geding zou komen door het voortduren van het – in de ogen van beklagde onnodige - conflict. Volgens beklagde heeft hij bij het gesprek aan klager uitgelegd dat hij niet kon oordelen over de wetenschappelijke aard van het geschil en ook niet over het gedrag van beide partijen. In de visie van beklagde is het publiceren van wetenschappelijke content de verantwoordelijkheid van zowel promovendus als promotor, maar draagt de groepsleider de eindverantwoordelijkheid. Beklaagde stelt als onderzoeker (met om en nabij 40 promovendi) nooit te hebben meegemaakt dat leden binnen één onderzoeksgroep onafhankelijk van elkaar een verhaal publiceren over hetzelfde onderwerp, maar met een sterk verschillende strekking. Volgens beklagde hoort wetenschappelijke content binnen de groep op een open en vriendelijke manier bediscussieerd te worden, wat dan hopelijk tot waarheidsvinding leidt en eventueel tot een gemeenschappelijke publicatie. Beklaagde heeft klager bij het gesprek uitgelegd dat hij zich in deze omstandigheden beter op een positieve manier op zijn eigen werk kon toelagen met verder onderzoekswerk en publicaties en hij probeerde klager te overtuigen om zijn gedrag binnen de groep aan te passen. Klager leek volgens beklagde overtuigd en beklagde was blij met de uitkomst van het gesprek. De tekst in de email naar alle betrokkenen toont volgens beklagde zijn bezorgdheid over de ernst van het conflict en eerder het tegendeel van een poging om klager in zijn academische vrijheid te beletten. Een schriftelijke “appeasement” verklaring waarbij beide partijen toezeggen hun onenigheid niet verder te laten escaleren en waarbij klager zijn proefschrift kon afwerken, leek beklagde de enige goede uitweg. Dit blijkt volgens beklagde uit de mededeling in dezelfde email “[tekst]”.

Beklaagde stelt dat hij de tekst van op [datum] door partijen en ondertekende mutual agreement niet heeft opgesteld en dat hij ook niet bij de tekening ervan betrokken was. Hij heeft deze nu pas voor het eerst gezien. Beklaagde vindt het een goede tekst, geenszins een tekst waarin de academische vrijheid beknot wordt. Dit blijkt volgens beklagde vooral uit de passage: “[tekst]”.

Beklaagde stelt dat appeasement het doel van zijn bemiddelingspoging was en niet het beknotten van klager in zijn academische vrijheid. Volgens beklagde zou klager door zich te richten op andere deelgebieden van het onderzoek naar hartenlust kunnen onderzoeken en publiceren.

3.4 Het toetsingskader

De gedragingen van beklagde die het onderwerp zijn van de klacht vonden plaats in juni 2017, vóór de inwerkingtreding van de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (NGWI 2018). Op deze gedragingen is de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening 2014 (NGW 2014) van toepassing.

De NGW 2014 beschrijft het gedrag dat van de wetenschapsbeoefenaar verwacht wordt, in de vorm van zes algemene principes die de leden van de academische gemeenschap in acht moeten nemen en moeten bevorderen in hun academische omgeving:

1. Eerlijkheid en zorgvuldigheid
2. Betrouwbaarheid
3. Controleerbaarheid
4. Onpartijdigheid
5. Onafhankelijkheid
6. Verantwoordelijkheid

Deze algemene principes zijn nader gespecificeerd in uitwerkingen. Het afwijken van een gedragsregel uit de NGW 2014 hoeft niet per definitie een schending van de wetenschappelijke integriteit in te houden (preambule pag. 4, onder 10.). Dit is afhankelijk van een weging van de concrete omstandigheden van het geval. Discussies over wetenschappelijke verschillen van opinie en inzicht vallen volgens vaste jurisprudentie van het LOWI niet onder de reikwijdte van de NGW 2014 (en de huidige NGWI 2018), deze horen thuis in het reguliere wetenschappelijke debat.

3.5 Overwegingen

Op basis van alle informatie die schriftelijk en mondeling tijdens de hoorzitting is verkregen overweegt de Commissie het volgende.

De commissie stelt vast dat de onderhavige klacht betrekking heeft op de normen 1.7, 1.8 en 4.1 van de NGW 2014:

- 1.7. Zorgvuldigheid beperkt zich niet tot het uitvoeren van en rapporteren over wetenschappelijk onderzoek, maar strekt zich ook uit tot de relaties tussen wetenschapsbeoefenaren onderling, tussen promotor en promovendus, tussen docenten en studenten en in relaties met de maatschappij.
- 1.8. Goed mentorschap is essentieel: een student, een promovendus en een juniormedewerker bevinden zich in een hiërarchisch ondergeschikte positie. De verantwoordelijkheden van personen betrokken bij onderwijs en onderzoek zijn binnen de instelling duidelijk omschreven en worden nageleefd.
- 4.1. Wetenschapsbeoefenaren geven anderen de ruimte om zich intellectueel onafhankelijk op te stellen. Dit geldt met name wanneer er sprake is van een hiërarchische relatie, zoals tussen promotor en promovendus, of tussen docent en student.

Op beklagde rustte, als lid van de academische gemeenschap, in dit geval met name de verantwoordelijkheid om de naleving van deze normen in zijn academische omgeving te bevorderen.

De commissie stelt voorop dat de mutual agreement tussen klager en promotor, die onderwerp was van het LOWI-advies nr. 2023-17, in deze procedure niet (opnieuw) ter discussie staat. De commissie beschikt - in de huidige samenstelling - ook niet over de gegevens van die kwestie. In deze procedure beperkt de commissie zich tot een beoordeling van de gedragingen van beklagde, zoals deze zijn beschreven in de onderhavige klacht.

De commissie constateert dat beklagde geen formele leidinggevende positie had ten opzichte van klager of diens promotor. Zij waren geen medewerkers binnen de groep van beklagde en beklagde was niet in de positie om als leidinggevende instructies aan hen te geven. De zin "[tekst]" in de mail van [datum] kan naar het oordeel van de commissie echter niet worden geïnterpreteerd als een suggestie, maar als een duidelijke opvatting van beklagde wat er moet gebeuren. Termen als "should" en "which means" duiden daarop.

De commissie stelt tegelijkertijd ook vast dat beklagde als hoofdaanvrager en leider van het [naam]-programma waarvan het promotieonderzoek van klager onderdeel uitmaakte, geen neutrale positie had. Beklagde was eindverantwoordelijk voor het programma en in die zin stond klager ook in een zekere afhankelijkheidsrelatie tot beklagde. Er was althans sprake van een ongelijke – zeker hiërarchische - relatie tussen beklagde en klager, ook al vanuit beider posities als promovendus en hoogleraar. Naar het oordeel

van de commissie is het dan ook begrijpelijk dat klager de mail niet als een neutrale suggestie van een niet betrokken derde heeft beschouwd. Beklaagde vervulde niet een rol die vergelijkbaar is met die van een vertrouwenspersoon of bemiddelaar. Dit blijkt ook uit het feit dat beklagde de door hem voorgestane oplossing tijdens het gesprek niet eerst heeft voorgelegd aan klager, zoals klager onweersproken heeft gesteld, maar direct daarna wel in de mail aan alle betrokkenen heeft toegestuurd.

De commissie constateert dat beklagde na het gesprek van [datum] en de mail van diezelfde dag geen bemoeienis meer had met het conflict, hij was niet betrokken bij de follow-up of bij de totstandkoming van de mutual agreement. Dit is door klager niet weersproken. Dat de rol van beklagde bepalend of doorslaggevend zou zijn geweest voor deze mutual agreement is de commissie niet gebleken. Naar het oordeel van de commissie heeft beklagde een beperkte rol gespeeld in het conflict. Niettemin had van beklagde een ander gedrag verwacht mogen worden, met meer oog voor de hiërarchisch ondergeschikte positie van klager.

Uit hetgeen beklagde naar voren heeft gebracht in zijn verweer begrijpt de commissie dat de onderzoekscultuur binnen zijn eigen onderzoeksgroep sterk gericht is op het bereiken van wetenschappelijk inhoudelijke consensus ten behoeve van gezamenlijke publicaties van de groep. De commissie plaatst de door beklagde voorgestane oplossing van het conflict tussen klager en diens promotor tegen deze achtergrond. Beklaagde heeft naar het oordeel van de commissie daarbij echter te weinig oog voor en besef van de zorgplicht om andere wetenschapsbeoefenaren - met name degenen die zich, zoals klager, in een afhankelijke positie bevinden - de ruimte te geven om zich intellectueel onafhankelijk op te stellen, zoals bedoeld in norm 4.1 van de NGW 2014. Gegeven het feit dat beklagde onderkende dat een open discussie tussen klager en diens promotor niet (meer) mogelijk bleek te zijn, althans daarover conflicten ontstonden, had het naar het oordeel van de commissie op de weg van beklagde gelegen - en behoorde het ook tot zijn verantwoordelijkheid - om de promotor als collega-hoogleraar en als programmaleider aan te spreken op de naleving van norm 4.1 van de NGW 2014.

In zijn algemeenheid geldt in een open onderzoekscultuur dat er ruimte moet zijn om een ander standpunt in te nemen dan andere onderzoekers binnen een groep of dan een promotor, mits dat standpunt deugdelijk kan worden onderbouwd. Er had in samenspraak gezocht kunnen en moeten worden naar wegen voor klager om zijn van de groep afwijkende visie ook naar voren te kunnen brengen, naast de visie van de groep en van de promotor. Daarmee was voorkomen dat klager zich beperkt voelde in zijn academische vrijheid.

Klager heeft tijdens de hoorzitting aangegeven dat hij niet twijfelt aan de goede intenties van beklagde om het conflict tussen hem en zijn promotor op te lossen. Niettemin heeft hij grote moeite met de wijze waarop dat is gebeurd. De commissie onderschrijft dat. Naar het oordeel van de commissie heeft de handelwijze van beklagde bijgedragen aan het creëren van een klimaat waarin klager zich niet langer vrij heeft gevoeld om zich uit te spreken over bepaalde onderdelen van het onderzoek binnen de groep. Beklaagde had zich, gelet op zijn positie en ervaring, naar het oordeel van de commissie bewust moeten zijn van dit effect. In dit opzicht is beklagde nalatig geweest, heeft hij zich niet opgesteld als een goede mentor en heeft hij niet de benodigde zorgvuldigheid betracht in de relatie met klager, als bedoeld in de normen 1.7 en 1.8 van de NGW 2014. Beklaagde heeft met zijn handelwijze getracht de schade voor (het promotietraject van) klager te beperken, maar hij heeft zich daarbij niet gericht op het onderliggende probleem en heeft zijn collegawetenschapper daar niet op aangesproken.

Gelet op het voorgaande stelt de commissie vast dat beklagde de normen 1.7, 1.8 en 4.1 van de NGW 2014 onvoldoende heeft nageleefd. Op grond van artikel 4.2 van de Klachtenregeling dient de commissie daarbij te beoordelen of beklagde door het niet naleven van deze normen de wetenschappelijke integriteit heeft geschonden. De Gedragscode Wetenschapsbeoefening uit 2014 bevat geen handvaten om de ernst van de overtreding te wegen. Daarom heeft de commissie - voor het bepalen van de ernst van de overtreding en de kwalificatie daarvan - anticiperend en naar analogie aansluiting gezocht bij de wegingscriteria in onderdeel 5.2, onder C van de huidige NGWI 2018.

Bij deze weging speelt voor de commissie een belangrijke rol dat het geven van ruimte voor een onafhankelijke intellectuele ontwikkeling een wezenlijk uitgangspunt is binnen de wetenschapsbeoefening en de academische omgeving. De commissie heeft geconstateerd dat het vertrouwen in de academische wereld bij klager door de gang van zaken ernstig is geschaad en dat dit hem ook ruim zeven jaar na dato nog steeds zeer raakt. Beklaagde had een hoge positie binnen de organisatie en het onderzoeksprogramma en dit vereist naar het oordeel van de commissie ook een hogere mate van verantwoordelijkheid om een onafhankelijke intellectuele ontwikkeling te bevorderen. Zoals hiervoor al is opgemerkt, had beklagde echter een beperkte rol in het conflict en uit de aan de commissie aangeleverde stukken en feiten kan de commissie niet vaststellen dat zijn gedragingen direct hebben geleid tot het aangaan van de door klager als beperkend ervaren mutual agreement.

3.6 Conclusie

Alles afwegend komt de commissie tot het oordeel dat beklagde de wetenschappelijke integriteit niet heeft geschonden. De commissie kwalificeert de gedragingen van beklagde, te weten het niet naleven van de normen 1.7, 1.8 en 4.1 van de NGW 2014 als verwijtbaar onzorgvuldig gedrag. Vertaald naar de terminologie van de huidige NGWI 2018, onderdeel 5.2 onder B, beoordeelt de commissie de gedragingen van beklagde als bedenkelijk gedrag.

Ten overvloede merkt de commissie ten aanzien van de door klager gesignaleerde schending van de geheimhouding van deze klachtenprocedure door beklagde het volgende op. Het is de commissie gebleken dat beklagde bij de promotor van klager de tekst van de overeenkomst heeft opgevraagd, nadat klager de onderhavige klacht over beklagde had ingediend. De commissie leidt daaruit af dat beklagde met de promotor van klager heeft gesproken over deze klachtenprocedure. Het feit dat de promotor daarvan op de hoogte is, acht de commissie geen zodanige inbreuk op de geheimhoudingsplicht dat dit zou moeten leiden tot het verder buiten behandeling laten van de klacht.

Dit advies is uitgebracht op 11 juni 2024 aan het CvB van de Universiteit Utrecht.

4 Aanvankelijk oordeel van 17 juni 2024 van het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht

Aanvankelijk oordeel van het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht, als bedoeld in artikel 5.1 van de Klachtenregeling Wetenschappelijke Integriteit Universiteit Utrecht 2023, betreffende de klacht van [naam] (klager) d.d. 9 februari 2024 over een vermeende schending van de wetenschappelijke integriteit door [naam] (beklaagde).

Advies van de Commissie Wetenschappelijke Integriteit UU

De Commissie Wetenschappelijke Integriteit heeft op 11 juni 2024 advies uitgebracht over de klacht.

Overwegingen

Naar het oordeel van het College van Bestuur heeft de CWI de klacht op zorgvuldige wijze behandeld en is zij op grond van deugdelijke argumenten tot haar advies gekomen. Het College van Bestuur kan zich vinden in de overwegingen van de CWI en neemt deze over.

Aanvankelijk oordeel

Met inachtneming van het advies van de CWI komt het College van Bestuur tot het volgende aanvankelijk oordeel:

- Beklaagde heeft de wetenschappelijke integriteit niet geschonden. Beklaagde heeft de normen 1.7, 1.8 en 4.1 van de NGW 2014 niet nageleefd, hetgeen wordt gekwalificeerd als verwijtbaar onzorgvuldig gedrag.

5 **LOWI**

De zaak is niet voorgelegd aan het LOWI.

6 **Definitief oordeel van 30 augustus 2024 van het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht**

Er is door betrokkenen geen verzoek aan het LOWI gedaan om advies uit te brengen over het aanvankelijk oordeel. Op 30 augustus 2024 heeft het College van Bestuur een definitief oordeel vastgesteld. Het aanvankelijk en definitieve oordeel zijn gelijkloidend.